

Tóth István György – Gábos András:
Jövedelemegyenlőtlenség és szegénység az Európai
Unióban: makroszintű összehasonlító elemzés

(elektronikus verzió, készült 2006-ban)

A tanulmány eredetileg nyomtatásban megjelent:
Tóth István György – Gábos András (2006) „Jövedelemegyen-
lőtlenség és szegénység az Európai Unióban: makroszintű öss-
zehasonlító elemzés”: in: *Társadalmi riport 2006*, Kolosi
Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.).
Budapest: TÁRKI, Pp. 89–117.

Jövedelemegyenlőtlenség és szegénység az Európai Unióban: makroszintű összehasonlító elemzés

Tóth István György – Gábos András

1. Bevezetés

Nagy és bővülő szakirodalom tesz kísérletet a jövedelemegyenlőtlenségek országok közötti különbségeinek magyarázatára. Elemzésünk célja, hogy a szegénység és egyenlőtlenség nemzetközi eltéréseiben szerepet játszó „makrováltozók” hatásait vizsgáljuk. A szokásos leíró megközelítésen túl többváltozós elemzéssel lehetséges oksági viszonyokra, vagy legalábbis a változók közötti együttmozgásokra is igyekszünk rámutatni. Tanulmányunkban a kibővült Európai Unióra koncentrálunk: a 15 „rég” EU-tagállamon kívül az Unióhoz 2004 májusában csatlakozott 10 új tagállamot, helyenként pedig a négy tagjelölt országot is (Bulgária, Románia, Horvátország és Törökország) bevonjuk az elemzésbe. Amikor az összes említett országra összevontan hivatkozunk, az EU-29 kifejezést használjuk.

Módszertani keret

A jövedelemeloszlás nemzetközi különbségeinek magyarázatára született elméletek egy része szerint e tekintetben a *gazdasági teljesítmény* a legfontosabb tényező. Minél magasabb egy országban a jólét szintje, annál alacsonyabb szinten van a szegénység. A politikai gyakorlat szempontjából ez azt jelenti, hogy a szegénység visszaszorításának legfontosabb politikai eszköze a gazdasági növekedés elősegítése lehet, és minden más ebből következik. Ez a fajta gondolatmenet, amelyet leginkább a liberális közgazdászokkal szoktak kapcsolatba hozni, leginkább az abszolút szegénységgel foglalkozik, és sokkal kisebb hangsúlyt helyez a jövedelemegyenlőtlenségekre és a relatív szegénységre. Sőt, vannak akik azzal érvelnek, hogy az egyenlőtlenség bizonyos szintje akár hasznos is lehet a gazdasági növekedés szempontjából, vagy, a történet másik részét hangsúlyozva, a „túl nagy” egyenlőség akadályozhatja a gazdasági növekedést.

A szakirodalom egy másik vonulata a szegénység és egyenlőtlenségek (társadalmi) *szerkezeti tényezőit* hangsúlyozza. Eszerint a szóban forgó változókat a modern társadalmak szerkezeti jellemzői határozzák meg, olyanok, mint a gazdaság iparági összetétele, a népesség megoszlása a gazdaságilag aktívák és nem aktívák között, valamint olyan tényezők, mint például a társadalom demográfiai szerkezete. (Lásd pl. Brady 2005.) A szociális szerkezetből szükségszerűen adódó kötöttségek kulcsszerepét hangsúlyozó szociológiai elméletek és a duális gazdaságok klasszikus makrogazdasági elméletei szintén ehhez a megközelítéshez tartoznak.

Egy harmadik gondolatmenet az *újraelosztás*, általában a jóléti államok vagy az egyes szociálpolitikai rendszerek szerepét emeli ki, helyenként eltérő aspektusokból. A jóléti állam teoretikusai azzal érvelnek, hogy egy adott országban a jövedelemeloszlás eredményét leginkább az újraelosztó programok elterjedtsége határozza meg. A közösségi választás teoretikusai ezzel szemben azt hangsúlyozzák, hogy ezek a programok maguk is a választópolgárok politikai preferenciáinak eredményeképpen állnak elő. Mivel a különböző társadalmi csoportok újraelosztási politikákat befolyásoló képessége heterogén, a végeredmény általában bizonyos irányban elfogult (vagy akár torzult) lehet.

Elemzésünk tárgya itt ennél szűkebb. Azt vizsgáljuk, hogy a jövedelemegyenlőtlenség szintje és a szegénység, valamint a makrogazdasági teljesítmény mérőszámai, a munkaerőpiac jellemzői, a demográfiai helyzet és a szociális kiadások között milyen kapcsolat mutatható ki. Gondolatmenetünket a következő egyenletben lehet általánosan összefoglalni:

$$AI=f(\text{ECON}, \text{STRUCT}, \text{EXP}, \text{RES}), \quad (1)$$

amely az általános egyenlőtlenség vagy szegénység szintjét mutatja (AI) a makrogazdasági teljesítmény mérőszámai (ECON), a munkaerőpiacot jellemző szerkezeti változók és a demográfiai körülmények (STRUCT), valamint a közcélú szociális kiadások (EXP) függvényében, úgy, hogy az összes többi lehetséges hatást a reziduális (RES) tényezőben vesszük figyelembe.

Mivel ezek a tényezők közvetlenül nem mérhetők, megfelelő közelítő változókat igyekszünk keresni. A jövedelemeloszlás általános (magyarázandó) változójaként a szakirodalomban széles körben elfogadott Gini-együtthatót, a relatív (jövedelmi) szegénység definíciójaként pedig a mediánjövedelem

60%-ánál kevesebb jövedelemből élők népességbeli arányát alkalmazzuk, előbb a népesség egészére, majd külön a gyermekekre és az idősekre.¹

A laeken-i társadalmi mutatószámok kifejlesztése (Atkinson *et al.* 2002) és az uniós tagországok társadalompolitikai gyakorlatának ún. nyitott koordinációjában (*Open Method of Coordination (OMC)*) való alkalmazása csak az utóbbi években vált lehetségessé (Atkinson *et al.* 2005). A 2004-es bővítés egyrészt egy adatvákuumot fedett fel, másrészt új típusú összehasonlító elemzések előtt nyitott utat. Az Unió megnövekedett adatigényét, a Jövedelem és Életkörülmények Vizsgálata (*Survey of Income and Living Conditions, SILC*) először 2007-re várható elérhetőségig, különböző nemzeti információforrásokból elégítik ki. A jelen elemzés szempontjából a legfontosabb adatforrás az EUROSTAT NewCronos adatbázis, melyben a társadalmi integrációra vonatkozó szerkezeti mutatókat (laeken-i indikátorok), valamint a gazdasági fejlődésre, a munkavállalásra, a közkiadásokra és a demográfiára vonatkozó idősorokat is találunk.

A felhasznált adatok zömmel 2001-re vonatkoznak: ez a legközelebbi év, amelyben a legtöbb változóra és országra vonatkozóan elérhetőek a szükséges adatok. Ahol ebben az évben nem volt adat, a legközelebbi későbbi vagy megelőző év adatait használtuk. A magyarázó tényezők és az egyenlőtlenség közötti kapcsolatot, annak természete miatt, legalább egy év késleltetéssel kellene vizsgálni. Adathiány miatt ez nem volt mindig lehetséges, de úgy véljük, hogy – az elemzett folyamatok relatív stabilitása miatt – az eredményekre ennek nem lehet túl nagy hatása.

2. Szegénységi és egyenlőtlenségi rangsor az EU-29-ben

2.1. A jövedelemegyenlőtlenség és a szegénység mérőszámai

Az egyenlőtlenség mérésére a laekeni indikátorok között ajánlott két mutató (a Gini-együttható és a legfelső és legalsó jövedelmi ötöd átlagjövedelmének aránya) alapján nagyon hasonló az egyes országok rangsora (Tóth–Gábos 2005), amint azt a két változó kapcsolatát mutató *1. ábra* jelzi. Ezért a továbbiakban mi csak az egyikre, a Gini-együtthatóra koncentrálnak. Az országok sorrendjét vizsgálva, két fontos következtetés adódik mindjárt az elején. Az

¹ A jövedelmi egyenlőtlenség és a szegénység laekeni mérőszámainak számításakor egységes módszertant használnak. Ehhez a háztartás éves ekvivalens nettó jövedelmét veszik figyelembe, a módosított OECD-skála alkalmazásával, amely az első felnőttet 1,0 fogyasztási egységgel, minden további 14 éves és idősebb tagot 0,5 fogyasztási egységgel, a 14 év alatti gyermekeket pedig 0,3 fogyasztási egységgel veszi számításba.

első az, hogy, e rangsor visszaigazolni látszik az EU-15 országok szociális jóléti rendszerei és a jövedelemeloszlási minták között feltételezett összefüggéseket (pl. Esping–Andersen 1990): így a szociáldemokrata berendezkedésű skandináv országokban viszonylag kicsik, míg a liberális jóléti rendszerű angolszász, és a mediterrán országokban nagyobbak az egyenlőtlenségek².

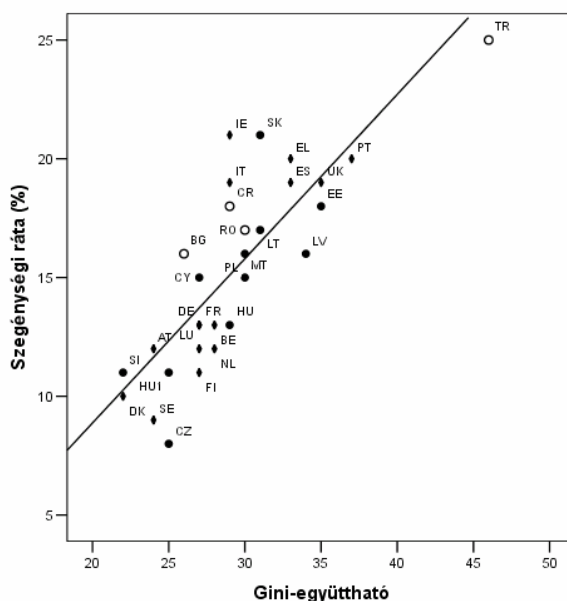
A másik következtetés pedig az, hogy az új tagállamok csoportja legalább annyira heterogén, mint az EU-15 országoké: a balti államok, Szlovákia és Lengyelország hasonló szintű egyenlőtlenségeket mutatnak, mint az angolszász vagy a mediterrán országok, míg az eloszlás Csehországban és Szlovéniában a legszűkebbek között van. A tagjelölt országokat illetően, az egyenlőtlenség mértéke Bulgáriában a legalacsonyabb, Romániában és Horvátországban a skála közepén van, míg Törökországban az egyenlőtlenség sokkal szélesebb, mint az EU-25 országainak bármelyikében.

Magyarországra vonatkozóan erre az évre két adatforrás áll rendelkezésre (a háztartás-statisztikai közleményeken alapuló hivatalos KSH érték és a TÁRKI Társadalomkutatói Intézet független becslése), ezeket összehasonlítva azt látjuk, hogy míg a hivatalos index az országot a leginkább egalitáriánusok közé sorolja, egy csoportba a skandináv országokkal, addig a TÁRKI adata az EU-25 átlagához közel helyezi Magyarországot.

A laeken-i indikátorok relatív jövedelem megközelítésen alapuló szegénységi mérőszámokat tartalmaznak. Az EU 2004-es bővítése, valamint további kelet-európai országok várható csatlakozása aláhúzta az abszolút mérőszámok potenciális fontosságát, mind a folyamatok követése, mind a politikai gyakorlat szempontjából. Az Európai Bizottság számára a nemrégiben készített jelentések (Förster–Tarcali–Till 2002; Atkinson *et al.* 2005) egy össz-európai szegénységi küszöb használatát, és a különböző országok relatív szegénységi küszöbeinek ehhez történő rögzítését javasolják. Mindazonáltal, egy ilyen abszolút mérőszám kiindulópontja továbbra is a relatív jövedelmi küszöb, mégpedig az EU egészére vonatkozó, PPS-ben (*purchasing power standard*: vásárlóerő egység) kifejezett szegénységi szint. Ezt használják azután az Unió életszínvonal egyenlőtlenségeinek kimutatására. Az alábbi elemzésben a relatív szegénységet az egyes országok medián ekvivalens jövedelmének 60%-ánál alacsonyabb jövedelemként definiáljuk, amely a szegénység laeken-i alapmutatója.

² A dél-európai jóléti rendszerek modelljét Ferrara (1996) mutatta be.

1. ábra. A jövedelemegyenlőtlenség és a jövedelmi szegénység mutatóinak konzisztenciája az EU-29-ek³ körében

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok; HUI – az EUROSTAT részére szolgáltatott KSH-adatok.

Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

Annak ellenére, hogy konceptuális értelemben a relatív szegénység az általános jövedelemeloszlás egyik szélét jelenti, az országok rangsora kis eltérést mutat a jövedelemegyenlőtlenségi mérőszámokon alapuló besoroláshoz képest (1. ábra). Eszerint három országcsoportot különíthetünk el. A régi tagállamok dominálják az alsó és a felső csoportokat (az EU-25 átlaga alatt és

³ A tagállamok neveinek rövidítésére tanulmányunkban az EU-ban alkalmazott kétkarakteres rövidítéseket alkalmazzuk: BE – Belgium, CZ – Cseh Köztársaság (Csehország), DK – Dánia, DE – Németország, EE – Észtország, EL – Görögország, ES – Spanyolország, FR – Franciaország, IE – Írország, IT – Olaszország, CY – Ciprus, LV – Lettország, LT – Litvánia, HU – Magyarország, MT – Málta, NL – Hollandia, AT – Ausztria, PL – Lengyelország, PT – Portugália, SI – Szlovénia, SK – Szlovákia, FI – Finnország, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság, BG – Bulgária, RO – Románia, HR – Horvátország, TR – Törökország.

felett), míg az új tagállamok közepén, az átlag körül csoportosulnak. Csehország és Szlovénia – valamint Magyarország, ha a hivatalos adatokat tekintjük – továbbra is a skandináv és egalitáriánus kontinentális országok között található, ezzel szemben Szlovákia és Törökország a felső csoportban vannak.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a relatív szegénységi ráták szoros korrelációban vannak a jövedelemegyenlőtlenségi mérőszámokkal a különböző országokban, bár a korreláció szorosabb az EU-15-ök, mint az új tagállamok esetében.

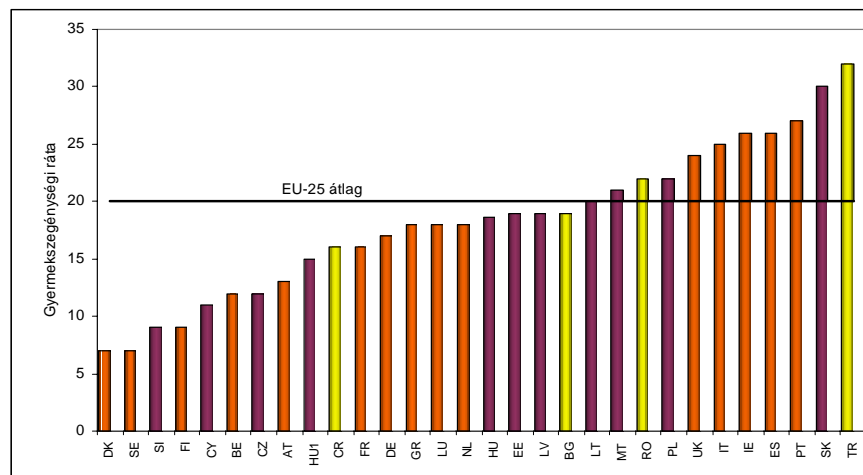
2.2. Speciális korcsoportok szegénységi kockázata

Számos empirikus elemzés utal a szegénység és az életkor közötti szoros korrelációra. Pontosabban fogalmazva, a szegénységnek van egy saját életciklus eleme. Eszerint az egyén és a háztartás életciklusának különböző fázisaihoz eltérő szegénységi ráták kapcsolhatók. Az emberek általánosságban nagyobb kockázatnak vannak kitéve gazdaságilag inaktív életciklusaikban, mint életük egyéb időszakában. Az alábbiakban a gyerekek (0–15 év közöttiek) és az idősek (64 évnél idősebbek) szegénységének országonkénti eltérését elemezzük.

Az empirikus elemzések óvatosságra intenek a tekintetben, hogy határozott következtetéseket fogalmazzunk meg a *gyermekszegénység* utóbbi évtizedekben mutatkozó tendenciáival kapcsolatban. A gyermekszegénység kérdését több alapvető publikáció is előtérbe állítja (Vleminckx–Smeeding 2001; UNICEF 2005). Bemutatják, hogy a kilencvenes években a gyermekszegénység a fejlett országok többségében növekedett (Bradbury–Jantti 2001; Stewart–Micklewright 2001), hasonlóan az átalakuló országok többségéhez (UNICEF 2001). Förster és d’Ercole egy friss tanulmánya (Förster–d’Ercole 2005) nagy eltérést talált az OECD-országok szintjei között, de – eredményeik szerint – 2000-re a gyermekszegénység emelkedést mutatott mind a nyolcvanas, mind a kilencvenes évek közepéhez képest. Mások azt hangsúlyozzák, hogy az utóbbi évtizedek tendenciái az európai országokban nem egyértelműek (Oxley *et al.* 2001). Ez utóbbi következtetést a kilencvenes évekre vonatkozóan megerősíti néhány olyan friss eredmény is, amely szerint a folyamatok nem egyetlen irányba mozdultak el (Chen–Corak 2005)⁴.

⁴ Azt is meg kell itt említenünk, hogy a gyerekek szegénységi rátája érzékenyebb az alkalmazott ekvivalencia skálára, mint egyéb csoportoké.

2. ábra. Gyermekszegénységi ráták (%) – az EU-29 rangsor

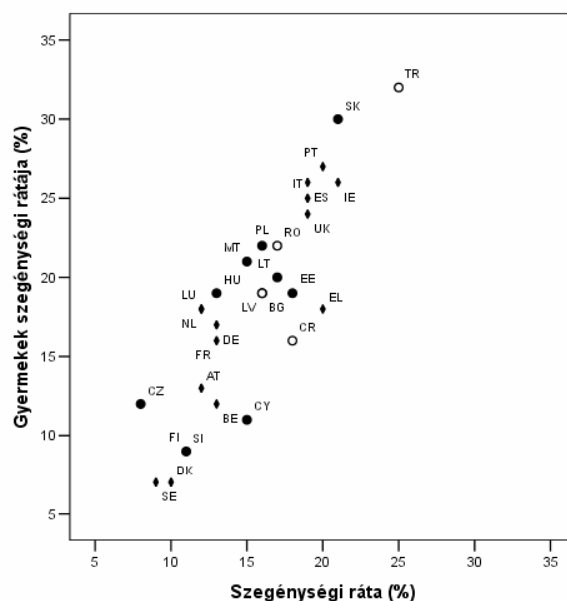
Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok; HU1 – az EUROSTAT részére szolgáltatott KSH-adatok.

Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003). Az EU-25-ök átlaga az EUROSTAT becslése.

A keresztmetszeti adatokat tekintve azonban tisztán látható, hogy a kibővült Unió és a tagjelölt országok együttesében élő gyerekek jellemzően nagyobb szegénységi kockázatnak vannak kitéve, mint a népesség átlaga. A gyerekek szegénységi rátái 7% (Dánia, Svédország) és 32% (Törökország) között változnak. A legalacsonyabb gyermekszegénységi kategóriába tartozó országok között egyaránt vannak új és régi tagok. 15%-os szint felett az EU-15-ök és az új tagállamok négy csoportot alkotnak (2. ábra). Az első csoportba a konzervatív jóléti modellt követő EU-15-ök (Franciaország, Németország, Luxemburg, Hollandia) és Görögország tartoznak. A második csoportot a balti államok, Magyarország, Lengyelország és Málta, valamint Bulgária és Románia alkotják, míg a harmadikat a mediterrán és angolszász jóléti államok képezik. Szlovákiában és Törökországban a legmagasabb a relatív jövedelem szegénységi rátája a gyerekek között: e két ország tartozik a negyedik csoportba.

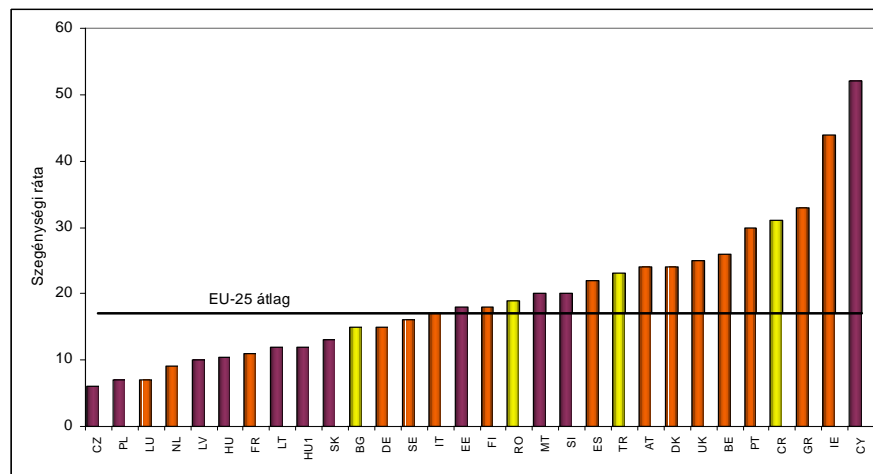
3. ábra. Gyerekek szegénységi rátái vs. az általános szegénységi ráták

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

4. ábra. Az idősek szegénységi rátái – az EU-29 rangsor (%)

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis

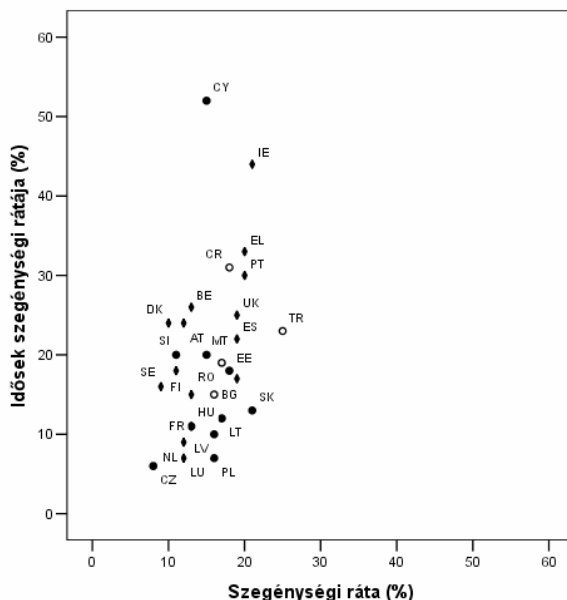
Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok; HU1 – az EUROSTAT részére szolgáltatott KSH-adatok.

Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003). Az EU-25-ök átlaga az EUROSTAT becslése.

A 3. ábra a gyermekszegénységi rátát mutatja be a teljes szegénységi ráta-hoz hasonlítva a 29 európai országra vonatkozóan. Az ábra egyértelműen azt mutatja, hogy az elemzett országok legtöbbszörében a gyermekek szegénységi rátái magasabbak a népesség átlagánál. A kivételek közé tartoznak a skandináv országok, Ciprus, Szlovénia, Görögország és Belgium. Az is megállapítható, hogy a gyermekszegénység mértéke alapvetően együtt mozog az adott ország szegénységi rátájával.⁵

Bár az elemzett országok többségében az idősök szegénységi kockázata szintén átlag feletti, a kép több részletében különbözik a gyerekek helyzetétől. Az idősök szegénységi rátái általában alacsonyabbak az új tagállamokban, mint a régi tagállamokban (4. ábra).

5. ábra. Az idősök szegénységi rátái vs. az általános szegénységi ráták (%)

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

⁵ A korreláció nagyon szoros közöttük, a Pearson-koefficiens értéke 0,86.

Az idősök is felülreprezentáltak a szegények között az EU-29-ek legtöbbszörében, (5. ábra), de leginkább a közép- és kelet-európai országokban. A 64 évnél idősebbek szegénységi rátái alacsonyabbak, mint az általános szegénységi értékek. Ciprus kivételével azok az országok, ahol az idősök szegénységi rátája 20% felett van, kivétel nélkül az EU-15-ök vagy a tagjelölt országok (Horvátország, Törökország) közé tartoznak.

3. Az általános jövedelemegyenlőtlenség és szegénység országok közötti eltéréseinek magyarázata

3.1. A főbb magyarázó tényezők és hipotézisek szerepe

A bevezetőben elmondottaknak megfelelően célunk az, hogy megvizsgáljuk egyrészt a jövedelem-egyenlőtlenségi indexek és a szegénységi ráták, másrészt bizonyos makrotényezők országok közötti eltéréseit. Ez utóbbiakat három csoportra osztjuk. A gazdasági tényezőket két változó képviseli: az EU-25 átlagához viszonyított, PPS-ben kifejezett egy főre eső GDP és az adott ország gazdasági nyitottságának szintje.⁶ Bár nem egyértelműen alátámasztható, a szakirodalom széles körben azt tartja, hogy a globalizáció – tehát a nagyobb mértékű nyitottság – általánosságban az egyenlőtlenség és a relatív szegénység növekedéséhez vezet.

A változók második csoportjáról, a szerkezeti tényezőkről az empirikus szakirodalom határozottan bizonyítja, hogy az egyén szintjén a munkaerőpiaci helyzet meghatározó szerepet játszik a jövedelmi helyzet szempontjából. Érdekes megvizsgálni, hogy ugyanez a kapcsolat megfigyelhető-e makroszinten is. Ennek megállapításához az általános foglalkoztatási rátát, a gyermekszegénység különbségeinek magyarázatához pedig a nők munkavállalási arányát használjuk. Ugyancsak szerkezeti tényezőként, a korszpecifikus szegénységi mutatók közötti eltérések vizsgálatakor bevonjuk a gyerekek, valamint az idősök népességbeli részarányát is.

Várható, hogy a szociális jóléti rendszer jellege és mérete hatással van az egyes országok jövedelemegyenlőtlenségi és relatív szegénységi rátájára.

⁶ A nyitottságra vagy globalizációra vonatkozóan számos különféle indexet számolnak a különböző intézmények vagy kutatócsoportok. Az itt kiválasztott indexet a *World Markets Research Centre* (G-Index) bocsátotta ki 2001-re, amely a nemzetközi kereskedelmet (50%), a közvetlen külföldi befektetéseket (10%), a magántőke áramlását (10%), a szolgáltatások exportját (20%), az internet hosztokat (5%) és a nemzetközi telefonforgalmat (5%) veszi figyelembe. További részletekért lásd a www.worldmarketsanalysis.com/pdf/g_indexreport.pdf jelentést. Az elemzésben a pontszámokat, nem pedig az országok besorolását alkalmazzuk.

Ennek kifejezésére a szociális védelemnek a GDP arányában kifejezett kiadásait alkalmazzuk. A szociális kiadások egy alcsoportját, nevezetesen a családi támogatásokat és a nyugdíjakat használjuk a gyerekek és az idősek szegénységének elemzéséhez.

3.2. Az általános jövedelemegyenlőtlenség és szegénység meghatározói

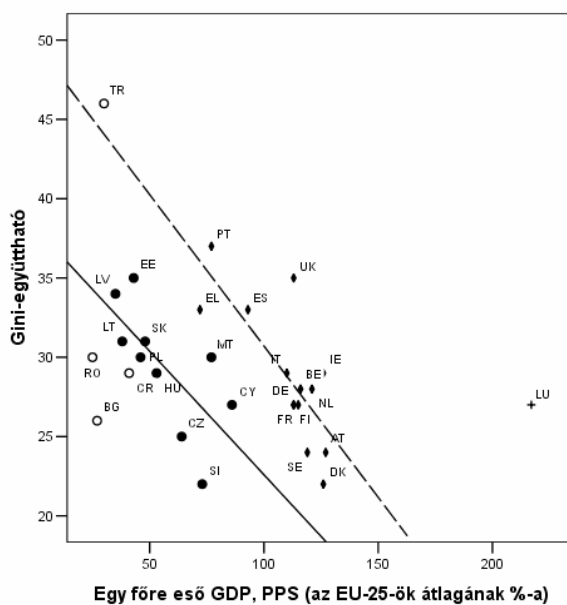
3.2.1. GAZDASÁGI TÉNYEZŐK

A jövedelemegyenlőtlenség viszonylag erős és negatív összefüggést mutat az egy főre eső GDP-vel a vizsgált 29 európai országot tekintve. ($R^2=0,58$ az EU-15 esetében és $R^2=0,49$ az új tagállamok esetében, *6a. ábra*). A regressziós görbe lejtése viszonylag hasonló a két országcsoport tekintetében, bár az egy főre eső GDP szintje természetesen alacsonyabb az új tagállamokban.⁷ Az új tagok tehát az EU-hoz alacsonyabb GDP-vel csatlakoztak, de az egyenlőtlenségek nagysága szempontjából hasonlóan heterogének, mint a régi tagországok.

Míg a szegénység elterjedtsége szintén negatív kapcsolatot mutat az egy főre eső GDP-vel ($R^2=0,35$ az EU-15-ök esetében és $R^2=0,22$ az új tagállamok esetében), az országok közötti eltérések mintája valamelyest különböző (*6b. ábra*). E tekintetben négy csoportot lehet megkülönböztetni. A skandináv országok és a konzervatív szociális jóléti rendszereket követő EU-15 országok legtöbbször viszonylag alacsony szegénységi rátával és viszonylag magas egy főre eső GDP-vel rendelkeznek. A második csoportban, ahol a liberális és mediterrán szociális jóléti rendszereket követő EU-15-ök találhatók, az egy főre eső GDP szintje nagyobb eltéréseket mutat és viszonylag magas a szegénység (20% körüli) is. A harmadik csoport a relatíve gazdag, új tagállamokat tartalmazza (Csehország, Szlovénia, Magyarország, Málta és Ciprus). Esetükben hasonló egy főre eső GDP szinteket, de nagyon eltérő szegénységi rátákat találunk. A negyedik csoportban (Lengyelország, Szlovákia, a balti államok, és a négy tagjelölt ország) viszonylag magas a szegénységi ráta és alacsony az egy főre eső GDP szintje.

⁷ Törökországot és Luxemburgot itt kihagytuk az elemzésből, mivel – eltérő dimenzióban ugyan, de – egyértelműen *outliernek* tekinthetők.

6a. ábra. Az egy főre eső GDP és a jövedelemegyenlőtlenség közötti kapcsolat

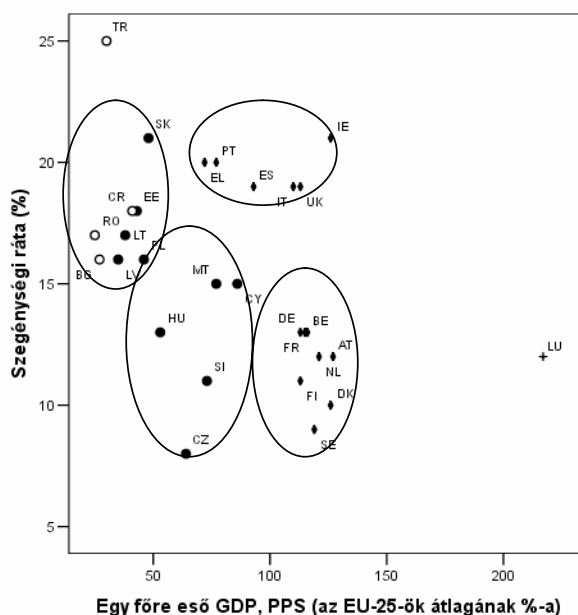

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

Az eddigiek alapján az a széles körben elterjedt feltételezés, miszerint a globalizáció a szegénység és az egyenlőtlenség növekedéséhez vezet, nem talál erős visszhangra az összegyűjtött adatokban. Nem tűnik úgy, hogy akár a Gini-koefficiens, akár a relatív szegénységi ráta szoros kapcsolatban állna a globalizációs indexel az európai országokban. Akkor sincs semmilyen jele a kapcsolatnak, ha az EU-15-öket és az új tagállamokat külön vizsgáljuk.

6b. ábra. Az egy főre eső GDP és a jövedelmi szegénység közötti kapcsolat

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

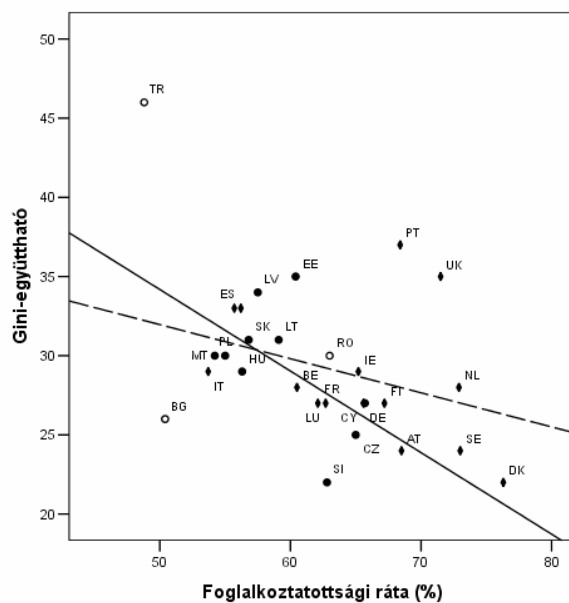
Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

3.2.2. SZERKEZETI VÁLTOZÓK: FOGLALKOZTATOTTSÁGI RÁTÁK

A foglalkoztatottság és a szegénység közötti kapcsolatnak nagy fontosságot tulajdonítanak az EU-ban. A Kok-jelentés⁸, valamint az Európai Bizottság a foglalkoztatással kapcsolatban nemrégiben kibocsátott iránymutatásai hangsúlyozzák, hogy az EU-ban a foglalkoztatottsági arány növekedésétől a szegénység jelentős arányú csökkenése várható.

⁸ A Wim Kok, egykori holland miniszterelnök vezette Foglalkoztatási Munkacsoport 2004-ben, az Európai Bizottság megbízásából jelentést készített, melynek célja a lisszaboni célokat újra-definiálása volt az Európai Unió előtt álló foglalkoztatási kihívásokkal összefüggésben. A jelentés azt javasolta, hogy a célok közül a gazdasági növekedésre és a foglalkoztatottság bővítésére kerüljön a hangsúly (Kok 2004).

7a. ábra. A foglalkoztatottság és a jövedelemegyenlőtlenség közötti kapcsolat

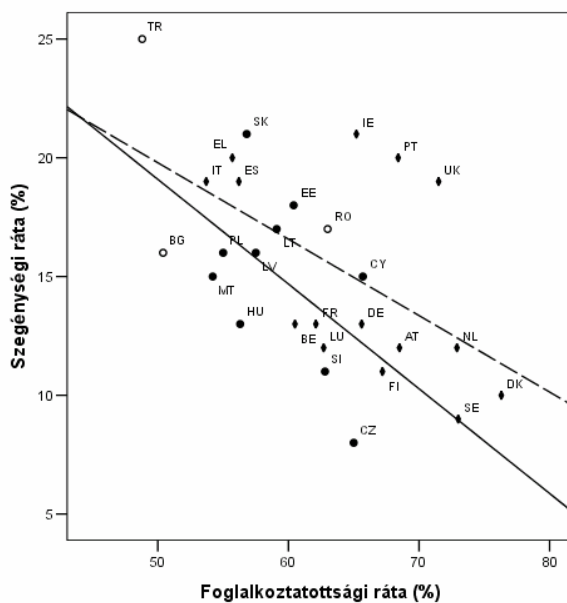

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

Egyrészt az eredmények azt mutatják, hogy a különböző országokban a magasabb szintű foglalkoztatottsággal általában alacsonyabb mértékű jövedelemegyenlőtlenség párosul, még akkor is, ha a kapcsolat viszonylag gyenge (7a. ábra). Másrészt, a foglalkoztatottság és a relatív szegénység közötti kapcsolat erősebbnek tűnik: a Pearson-féle korrelációs együttható $-0,53$ az összes országra vonatkozóan, $R^2=0,27$ az EU-15-ök esetében, illetve $R^2=0,24$ az új tagállamok esetében.

7b. ábra. A foglalkoztatottság és a jövedelmi szegénység közötti kapcsolat

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

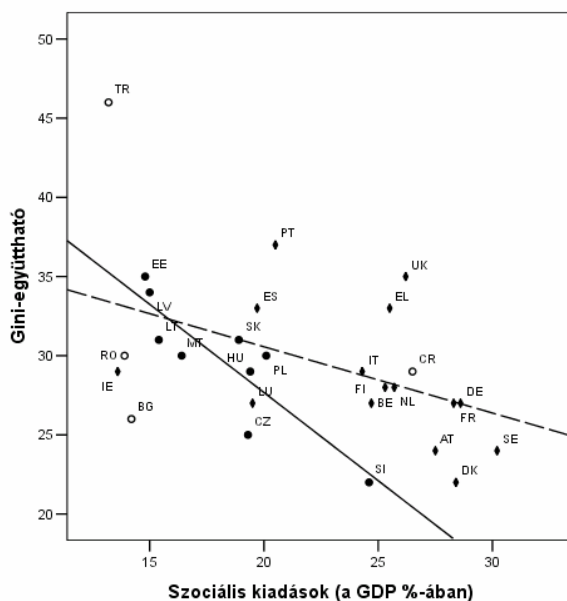
Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

A kép némileg hasonlít az egy főre eső GDP és a szegénységi ráta kapcsolatához (7a. ábra). A négy országcsoport itt is megkülönböztethető, azonban van néhány eltérés is. Portugália közelebb áll a liberális rendszert alkalmazó országokhoz, míg Hollandia és Ausztria jobban beillik a skandináv országok magas foglalkoztatottságot és alacsony szegénységet mutató csoportjába. Nem lehet hasonló mintát megfigyelni az új tagállamok és tagjelölt országok esetében. Az EU-15-ök és az új tagállamokra vonatkozó két regressziós egyenes meredeksége majdnem megegyezik, a két változó között hasonló kapcsolatot jelezve.

3.2.3. INTÉZMÉNYI VÁLTOZÓK: SZOCIÁLIS KÖZKIADÁSOK

A jóléti programok megváltoztatják a jövedelem eloszlását az egyének és háztartások között, tekintet nélkül arra, hogy ez szándékolt céljuk-e vagy sem. Az összehasonlító szakirodalom alapján (lásd Atkinson–Rainwater–Smeeding 1995; Förster–Pearson 2002; Förster–d’Ercole 2005) azt várhatjuk, hogy minél nagyobbak a szociális kiadások, valószínűleg annál egyenlőbb lesz a jövedelmek eloszlása és annál alacsonyabb lesz a relatív szegénység aránya az adott társadalomban. Az itt kapott eredmények összhangban vannak ezzel a hipotézissel. Az egyenlőtlenség foka, valamint a szegénység elterjedtsége, negatív korrelációt mutat a szociális célokra fordított kiadások GDP-arányos mértékével (8. ábra).

8a. ábra. A szociális védelmi kiadások és a jövedelemegyenlőtlenség közötti kapcsolat

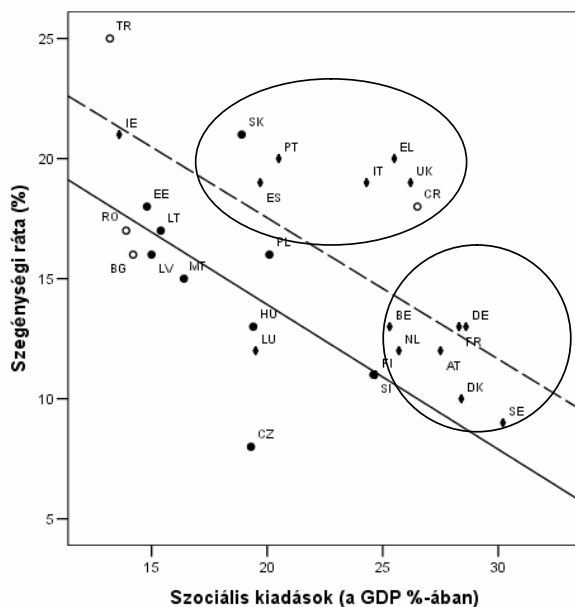

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

Az egyes országok jövedelemegyenlőtlenségei közötti eltérést nem magyarázza az, hogy az adott ország az EU-15-ök vagy az új tagállamok közé tartozik-e, hiszen a regressziós egyenesek meredeksége hasonló a két csoport esetében (8a. ábra). Mindazonáltal, különbség mutatkozik a két csoport között a szociális kiadások és a szegénységi ráta közötti kapcsolat tekintetében. Az EU-15 tagállamok körében újfent egyértelműen látható a jóléti rendszerek közötti eltérés. A szociál-demokrata és konzervatív modelleket követő országok egy csoportot alkotnak, esetükben viszonylag magas szociális kiadásokat és az átlag alatti szegénységi szintet látunk. Tehát e csoporton belül a szegénységi ráta és a szociális kiadások szintje közötti kapcsolat negatív.

8b. ábra. A szociális védelmi kiadások és a jövedelmi szegénység közötti kapcsolat

Forrás: EUROSTAT NewCronos adatbázis.

Megjegyzés: HU – TÁRKI-adatok. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent ez alól Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Ciprus, Szlovákia, Horvátország (2003).

A liberális és mediterrán jóléti modelleket alkalmazó országokban viszont ez a negatív kapcsolat már nem egyértelmű. Ezekben az országokban hasonló a szegénység aránya, de szociális kiadásaik szintje nagyon eltérő. Az összes ilyen országban, Írország kivételével, magasabb a szegénység szintje, mint az a szociális kiadásoknak megfelelően várható volna – vagyis ezek az államok a grafikonon látható regressziós egyenes felett helyezkednek el (8b. ábra). Ez arra utal, hogy ezekben az országokban a szociális kiadások kevésbé hatékonyan enyhítik a szegénységet, mint a skandináv országokban – ez a megállapítás összhangban áll a szociális transzferek újra elosztó hatásának elemzésével (lásd, pl. Dennis–Guio 2003; Sutherland 2005).

3.3. A gyerekek és az idősek szegénység rátáit meghatározó tényezők

A gyermekszegénységben az országok közötti eltérések magyarázatához tételizzük fel a következő kapcsolatot:

$$\text{ChP} = f(\text{ECON}, \text{STRUCT}, \text{EXP}, \text{RES}), \quad (2)$$

ahol az ECON-t a korábbi meghatározás szerint használjuk (egy főre eső GDP), a STRUCT két konkrét változóra vonatkozik – a nők munkavállalási aránya és a gyerekek részaránya a teljes népességben – és az EXP a családtámogatásokra fordított GDP arányos kiadását jelenti.

Terjedelmi korlátok miatt ebben az alfejezetben grafikusán nem mutatjuk be az adatok között talált összefüggéseket (részletek megtalálhatók Tóth–Gábos (2005)). Úgy tűnik, a gyerekek szegénységi rátája nincs kapcsolatban a népességbeli részarányukkal. Ezzel szemben, a gyerekek szegénységi rátái szoros kapcsolatot mutatnak az egy főre eső GDP szintjével, a családi ellátásokra fordított közkiadások mértékével, és a nők foglalkoztatottsági mutatóival. Ezek mindegyike negatív kapcsolatot mutat a gyerekek szegénységével, mind az EU-15-ök, mind az új tagállamok esetében.

A gazdaság teljesítménye, tehát az egy főre eső GDP-nek az EU-25-ök átlagához viszonyított szintje, pozitív kapcsolatot mutat a gyermekszegénységgel, különösen az új tagállamokban.

Bár egyértelmű a családtámogatások és a gyermekszegénység közötti negatív kapcsolat, az egyes országok között érdekes eltérések figyelhetők meg. A szegénységi ráták jelentős eltérést mutatnak hasonló szintű kiadások mellett. Például Szlovákiában a családtámogatások GDP-hez viszonyított aránya nagyon hasonlít a csehországihoz (1,6–1,7%), de a gyerekek szegénysége majdnem háromszor olyan magas. Hasonló a helyzet Svédország és Német-

ország esetében is. Bár mindkét országban viszonylag magas az ellátásokra fordított kiadások szintje (a GDP kb. 3%-a), ugyancsak nagy eltérés tapasztalható a gyerekek szegénységi rátáiban. Következésképpen úgy látszik, hogy a svéd jóléti rendszer hatékonyabban enyhíti a gyermekszegénységet, mint a német.

Az idősök körében a szegénység kiterjedtsége a következő tényezőkkel van összefüggésben:

$$\text{ELDPOV} = f(\text{ECON}, \text{STRUCT}, \text{EXP}, \text{RES}), \quad (3)$$

ahol az ECON-t a korábbi meghatározás szerint használjuk (egy főre eső GDP), a STRUCT a 64 évnél idősebbek részaránya a teljes népességben, és az EXP az időskori nyugdíjra fordított GDP-arányos kiadást jelenti.

Elmondhatjuk itt is, hogy a demográfiai változók nem tűnnek fontos tényezőnek az idősök szegénységi rátáinak országonkénti eltéréseit vizsgálva.: a 64 évnél idősebbek aránya a teljes népességben, úgy látszik, nem befolyásolja annak valószínűségét, hogy közülük hányan lesznek a szegénységi küszöb alatt vagy felett.

Az egy főre eső GDP szintje, ellentétben a gyerekek esetében látottakkal nincs hatással az idősök szegénységi rátáira, különösen ha Ciprust, Írországot (ahol az idősök szegénység rátája nagyon magas) és Luxemburgot (ahol az egy főre eső GDP nagyon magas) figyelmen kívül hagyjuk.

Talán meglepően, és újfent ellentétben a gyerekek esetében látottakkal, az időskori nyugdíjra fordított közkiadások sincsenek hatással az idősök szegénységére. Következésképpen, nem áll fenn statisztikailag jelentős kapcsolat az időskori nyugdíjkiadások és az idősök relatív szegénységi rátája között. Ez ugyanúgy érvényes az EU-15-ökre, mint az új tagállamokra. Ez azt jelenti, hogy a nyugdíjrendszerek jellemzőit mindkét országcsoport esetében célszerű ebből a szempontból részletesebben elemezni.

4. Összefoglalás és a többváltozós elemzések eredményei

4.1. Egyenlőtlenség és szegénység a kibővült EU-ban: jólét, szegénység és a szociális kiadások csoportjai

Eddigi elemzésünk összefoglalásaként az 1. táblázat nyújt áttekintést a főbb megállapításokról. Általánosságban az országokat két dimenzió mentén lehet csoportosítani. Az első az egy főre eső GDP, amely a gazdasági fejlettség szintjét tükrözi. Három országcsoportot lehet megkülönböztetni: egy közép-

sőt, ahol a PPS-ben mért egy főre eső GDP az EU-25 átlagának 60%-a és 100%-a közé esik (ide tartozik Csehország, Görögország, Szlovénia, Portugália, Málta, Ciprus, Spanyolország); egy felsőt, amelybe az összes többi EU-15 ország tartozik, ahol a GDP szintje az EU-15 átlagánál magasabb, és egy alsót, amelybe az összes többi új tagállam és tagjelölt ország tartozik. Bár a három felsorolt déli, az EU-15-ök csoportjába tartozó ország az egy főre eső GDP szempontjából a középső csoportba tartozik, ezeket a többi EU-15 országgal együtt vettük figyelembe, annak érdekében, hogy megmaradjon a megkülönböztetés az Unió régi és új része között, ami önmagában is informatív.

A másik dimenzió az egyenlőtlenség foka. A két alternatív mérőszám az országok nagyon hasonló besorolását mutatja. Mivel a legfelső és legalsó ötödök jövedelmeinek aránya alapján az országokat három jól meghatározott csoportba lehet osztani, itt ezt alkalmazzuk. Így az országok az „UNEQUAL” [egyenlőtlen] megnevezést kapják, ha ez az arány 5,0 vagy magasabb, a „Moderately EQUAL” [mérsékelten egyenlő] megnevezést, ha az érték 4,0 és 4,9 között van, és az „EQUAL” [egyenlő] megnevezést, ha az arány 3,9 alatt van.

Ez alapján, az 1. táblázatban foglaltaknak megfelelően, a következőképpen sorolhatók be az európai országok:

- Viszonylag egyenlő jövedelemeloszlást mutató EU-15-ök: Ausztria, Dánia, Franciaország, Finnország, Luxemburg és Svédország
- Mérsékelt jövedelemegyenlőtlenséget mutató EU-15-ök: Belgium, Németország, Írország, Olaszország és Hollandia
- Viszonylag magas fokú egyenlőtlenséget mutató EU-15-ök: Görögország, Portugália, Spanyolország és az Egyesült Királyság.
- Viszonylag egyenlő jövedelemeloszlást mutató új tagállamok: Csehország és Szlovénia.
- Mérsékelt jövedelemegyenlőtlenséget mutató új tagállamok: Ciprus, Magyarország, Málta, Lengyelország és Litvánia.
- Viszonylag magas fokú egyenlőtlenséget mutató új tagállamok: Lettország, Észtország és Szlovákia.

A tagjelölt országok három csoport között oszlanak meg, Bulgária a leg-egyenlőbb csoportban van, Románia és Horvátország a mérsékelten egyenlő országok csoportjában, Törökország pedig az egyenlőtlenek között.

Több sajátosság jelenik meg, ha összehasonlítjuk az új és régi tagállamokat. Az utóbbiakkal való összehasonlításban az új tagállamokra általánosságban az alábbi jellemzők érvényesek:

- sokkal alacsonyabb az egy főre eső GDP, még PPS alapon is;
- jelentősen alacsonyabb az idősek relatív szegénységi rátája.

Tóth István György – Gábos András: Jövedelemegyenlőtlenség és szegénység...

1. táblázat. Összesítő táblázat: a különböző gazdasági-egyenlőtlenségi rendszerek jellemzői az EU 25 tagállamában és a tagjelölt országokban

Kategória	Országok	Egy főre eső GDP (az EU-15-ök átlagának %-ában)	Egy főre eső GDP (PPS)	Gini-koefficiens	S80/S20	Teljes szegénységi ráta	Szegénységi ráta – gyermekek	Szegénységi ráta – idősek	Szociális kiadások /GDP (%)
UNEQ-új tagállamok	LV, EE, SK	42	8261	33	5,7	18	23	14	16
MODEQ-új tagállamok	CY, MT, HU, PL, LT	60	11808	29	4,5	15	19	20	18
EQUAL-új tagállamok	CZ, SI	68	13485	24	3,3	10	11	13	22
UNEQ-EU-15	GR, PT, SP, UK	89	17474	35	5,8	20	24	28	23
MODEQ-EU-15	IT, DE, BE, NL, IE	117	23057	28	4,3	16	20	22	24
EQUAL-EU-15	FR, FI, SW, DK, AT, LÚ	136	26799	25	3,6	11	12	17	26
UNEQ – tagjelölt országok	TR	30	5930	46	10,8	25	32	23	13
MODEQ – tagjelölt országok	RO, CR	33	6531	30	4,6	18	19	25	20
EQUAL – tagjelölt országok	BG	27	5260	26	3,8	16	19	15	14

Általánosságban nincs jelentős különbség a régi és az új tagállamok között az alábbiak tekintetében:

- a jövedelemegyenlőtlenség mértéke, az alkalmazott mérőszámtól függetlenül (a Gini-koefficiens vagy az S80/S20);
- a relatív szegénység aránya a teljes népességen belül;
- a szegénység mértéke a gyerekek között.

A tagjelölt országok között messze Törökországban a legmagasabb az egyenlőtlenség foka és a szegénységi ráta mind a teljes népességben, mind a gyerekek között.

A szociális védelemre fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya magasabb a régi, mint az új tagállamokban, és magasabb ez utóbbiakban, mint Bulgáriában és Törökországban.

Továbbá a magasabb egy főre eső GDP jellemzően kisebb jövedelemegyenlőtlenséggel párosul mind a régi, mind az új tagállamokban. Ugyanígy, a magasabb egy főre eső GDP és az alacsonyabb egyenlőtlenség alacsonyabb általános szegénységgel jár együtt, mind az össznépességet, mind a gyerekek korcsoportját tekintve. Mind a régi, mind az új tagállamokban negatív kapcsolat van az egyenlőtlenség és a szociális kiadások között.

4.2. Az egyenlőtlenséget és a relatív szegénységet befolyásoló tényezők relatív fontossága

A fenti elemzés a relatív szegénység vagy egyenlőtlenség, valamint az egyenként figyelembe vett lehetséges magyarázó tényezők közötti összefüggés vizsgálatára korlátozódott. Most, az utolsó szakaszban ezen tényezők önálló hatását vizsgáljuk. Először a teljes népességre, majd a gyerekekre és az idősekre összpontosítunk.

4.2.1. ÁLTALÁNOS EGYENLŐTLENSÉG ÉS RELATÍV SZEGÉNYSÉG

A kibővült EU országaiban a jövedelemegyenlőtlenség és a szegénység terén meglévő eltérések elemzésére itt használt OLS regressziós modellek az előző szakaszokban bemutatott változókat tartalmazzák.

Mindegyik modell négy magyarázó változót tartalmaz: a PPS-ben kifejezett egy főre eső GDP az EU-25-ök átlagának százalékában, a gazdaság nyitottságának indexe (a fenti definíciónak megfelelően), szociális védelmi kiadások a GDP százalékában, és az általános foglalkoztatottsági ráta. Egy kétértékű változó alkalmazásával figyelembe vettük azt is, hogy az adott ország

új tagállam-e vagy sem. A szociális kiadásokra vonatkozó adatok hiánya miatt Ciprust kizártuk az elemzésből, és nem vettük figyelembe a négy tagjelölt országot sem.

A regressziós elemzés eredményeit óvatosan kell értelmeznünk, egyrészt a megfigyelések kis száma miatt, másrészt azért, mert bár az egyenlőtlenség és a szegénység mutatóinak definíciója megegyezik, ezen mutatók nem feltétlenül minden esetben teljes körűen összehasonlíthatóak. Az adatgyűjtés minősége és a nem válaszolók mértéke jelentős hatással lehet a mutatókra. Az új tagállamok jelenléte az elemzésben tovább erősíti ezeket a problémákat, különösen az adatgyűjtés harmonizáltságának hiánya miatt.

Feltételezhető, hogy számos magyarázó változó egymással összefüggésben van, amely megnehezíti az egyes tényezők önálló hatásainak elkülönítését (multikollinearitás). Mindazonáltal, egyetlen statisztikai teszt sem támasztja alá ezt a várakozást.

2. táblázat. Lineáris regressziós modellek a jövedelemegyenlőtlenség és a szegénység országok közötti eltérésére, 24 EU-tagállam körében*

Magyarázó változók	Gini-együttható		Jövedelmi szegénység	
	Regressziós együttható (st. hiba)	Standardizált együttható	Regressziós együttható (st. hiba)	Standardizált együttható
Egy főre eső GDP, PPS	-0,071** (0,026)	-0,722	-0,058** (0,024)	-0,600
Globalizációs index	-0,067 (0,114)	-0,135	-0,074 (0,107)	-0,152
Szociális kiadások, a GDP %-ában	-0,595*** (0,169)	-0,731	-0,556*** (0,154)	-0,698
Foglalkoztatottsági ráta	-0,039 (0,132)	-0,063	-0,154 (0,123)	-0,254
EU-tagállam státus (0-régi tagállam, 1-új tagállam)	-8,135*** (2,114)	-0,983	-8,737*** (1,971)	-1,077
Konstans	64,560*** (8,603)		56,568*** (8,021)	
Megfigyelések száma		24		24
R ²		0,63		0,66

Megjegyzés: A regressziós együtthatók **5%-os, illetve ***1%-os szinten szignifikánsak.

*Ciprus kimaradt az elemzésből, mivel nem áll rendelkezésre információ a családtámogatási kiadásokról.

A fenti szempontok miatt, az alábbi eredmények értelmezése a standardizálatlan együtthatók helyett a standardizált regressziós koefficienseken és a szignifikancia-szinteken alapul.⁹

A teljes népességen vizsgált jövedelemegyenlőtlenség és relatív szegénység mutatóira futtatott regressziós modellek főbb következtetései az alábbiakban foglalhatók össze:

- A modellek meglehetősen jól illeszkednek, de az R^2 -értékek azt mutatják, hogy minden egyenletben van kimaradt változó. A foglalkoztatottsági ráta kivételével, az összes együttható már 1%-os szinten is szignifikáns.
- Úgy tűnik, hogy az országcsoport-tagság a legfontosabb tényező az országok között a jövedelemegyenlőtlenség és a relatív szegénység eltéréseinek szempontjából. Minden más tényező változatlansága mellett, ha egy ország új tagállam, nem pedig az EU-15-ök tagja, akkor általában valószínűsíthető, hogy esetében kisebb a jövedelemegyenlőtlenség és a relatív szegénység.
- Az egy főre eső GDP relatív szintje ugyancsak fontos tényezője az országok közötti eltéréseknek, melynek magasabb szintjéhez az egyenlőtlenség és a szegénység mutatóinak alacsonyabb értéke társul.
- A másik gazdasági tényező, a gazdaság nyitottsága, statisztikailag nem szignifikáns egyik modellben sem. Ez az eredmény megegyezik az előző, kétváltozós elemzés esetében kapottal. Ezek alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a globalizáció növekedése és az egyenlőtlenséggel, illetve szegénységgel kapcsolatos változók közötti együttmozgás hipotézisének igazolására nem találtunk kellően megalapozott bizonyítékot.
- A szerkezeti tényezők esetében, a foglalkoztatottsági ráta nincs statisztikailag szignifikáns hatással a jövedelemegyenlőtlenségekre és a relatív szegénységre, bár a hatás ez utóbbi esetben némileg erősebb.¹⁰
- A szociális kiadások hatása szignifikáns és negatív.

4.2.2. KORSPECIFIKUS SZEGÉNYSÉG

A gyermekszegénység országok közötti eltéréseinek magyarázatához használt (OLS) regressziós modell megegyezik a korábban bemutatottal (2. egyenlet), de a magyarázó változók közé bekerült az általános szegénységi ráta. Következésképpen, ez a modell azokat a tényezőket próbálja meghatározni, ame-

⁹ A standardizált regressziós koefficiensek, azon felül, hogy megmutatják a hatások irányát és mértékét, lehetővé teszik a hatások relatív mértékének összehasonlítását is, az érintett változók mértékegységétől függetlenül. Minél magasabb egy koefficiens értéke, annál nagyobb az adott változónak a függő változóra gyakorolt becült hatása.

¹⁰ A foglalkoztatottsági ráta koefficiense a szegénység modellben 10%-os szinten szignifikáns volt, az általunk alkalmazott 5%-os szinten azonban nem.

lyek a gyermekszegénységi rátának az általános szegénységi rátától való eltéréseit okozzák (3. táblázat).

A modell illeszkedése viszonylag jónak mondható. A várakozásoknak megfelelően a legfontosabb magyarázó változó az általános szegénységi ráta. A modell szerint a gyermekszegénységi ráta eltérése az általános szegénységi rátától, fordított kapcsolatban áll a családtámogatások szintjével. Más szóval, minél magasabbak a szociális kiadások, jellemzően annál alacsonyabb a gyermekszegénység. Az egy főre eső GDP esetében pozitív kapcsolatot látunk, ami arra utal, hogy minél magasabb a jólét szintje, annál magasabb a gyermekszegénység elterjedtsége.

3. táblázat. Lineáris regressziós modellek a gyermekszegénység országok közötti eltéréseire, 24 EU-tagállam körében*

Magyarázó változók	Regressziós együttható (standard hiba)	Standardizált együttható
Általános szegénységi ráta	1,356*** (0,226)	0,835
A népesség 0–14 éves részaránya	-0,027 (0,391)	-0,008
Egy főre eső GDP, PPS	0,069** (0,031)	0,442
Családtámogatási kiadások, a GDP %-ában	-2,540** (1,020)	-0,320
Női foglalkoztatottsági ráta	0,022 (0,087)	0,032
EU-tagállam státus	4,865 (2,562)	0,369
Konstans	-5,940 (7,947)	–
Megfigyelések száma		24
R ²		0,87

Megjegyzés: A regressziós együtthatók **5%-os, illetve ***1%-os szinten szignifikánsak.

* Ciprus kimaradt az elemzésből, mivel nem áll rendelkezésre adat a családtámogatási kiadásokról.

Az elemzés alapján úgy tűnik, hogy, nincs kapcsolat a nők foglalkoztatottsági rátája és a gyerekek részaránya, illetve a gyermekszegénység között.

A gazdasági jólét és a gyermekszegénység közötti pozitív kapcsolat első látásra furcsának tűnik. Hangsúlyozni kell viszont, hogy ez az eredmény egy olyan többváltozós elemzésből származik, amelyben az általános szegénységi rátát és a családtámogatási kiadásokat szintén figyelembe vettük. Az egy főre eső GDP így mért hatása következképpen e két tényező hatásán felül je-

lentkeznek – más szóval, adott általános szegénységi ráta és szociális kiadási szint mellett a gyermekszegénység magasabb, ha az egy főre eső GDP nagyobb.¹¹

Az országcsoport-változó esetében a kapcsolat csupán 10%-os szinten szignifikáns, a regressziós együttható előjele pozitív: Ha tehát egy ország új tagállam, az növeli a gyermekszegénységet.

Következésképpen úgy tűnik, hogy a vizsgált tényezők közül a családtámogatásra fordított kiadások szintje az egyetlen, amely gyermekszegénységi rátának az általános szegénységi rátától való eltérését magyarázza.

Az idők relatív szegénységének esetében a 3. egyenletben bemutatott modellt alkalmaztuk (4. táblázat).

4. táblázat. Lineáris regressziós modellek az időskori szegénység országok közötti eltérésére, 24 EU-tagállam körében*

Magyarázó változók	Regressziós együttható (standard hiba)	Standardizált együttható
Általános szegénységi ráta	0,561 (0,494)	0,244
A 64 évesnél idősebbek részaránya a népességben belül	-0,710 (1,307)	-0,142
Egy főre eső GDP, PPS	-0,097 (0,085)	-0,436
Időskori kiadások, a GDP %-ában	-1,058 (0,954)	-0,270
Átlagos életkor a munkaerőpiac elhagyásakor, év	0,091 (0,978)	0,020
EU-tagállam státus	-17,715** (8,344)	-0,950
Konstans	57,831 (79,296)	-
Megfigyelések száma	24	
R ²	0,52	

Megjegyzés: A regressziós együtthatók **5%-os, illetve ***1%-os szinten szignifikánsak.

* Ciprus kimaradt az elemzésből, mivel nem áll rendelkezésre adat az időskori kiadásokról.

A modell illeszkedése sokkal gyengébb, mint a gyermekszegénység esetében. A figyelembe vett változók az idők szegénységi rátáinak az EU-országok

¹¹ Alternatív modelleket is lefuttatunk. Például, amikor az általános szegénységi rátát kizártuk, a modell sokkal gyengébben illeszkedett, és a családtámogatási kiadások együtthatója volt az egyetlen, amely szignifikánsan eltért a nullától. Az egy főre eső GDP indexe ebben az esetben negatív volt, de statisztikailag nem szignifikáns.

közötti különbségeit körülbelül felerészben magyarázzák. Az egyetlen statisztikailag jelentős változó az országcsoport-tagság (5%-os szinten). Ebben az esetben az együttható negatív előjele azt jelzi, hogy ha egy ország új tagállam, akkor jellemzően kisebb a szegénység a 64 évnél idősebbek között. Más tényezőknek, úgy tűnik, nincs hatása az idősök relatív szegénységének országok közötti különbségeire.

IRODALOM

- Atkinson, A. B. – B. Cantillon – E. Marlier – B. Nolan 2002: Social indicators. The EU and social inclusion. Oxford: Oxford University Press.
- Atkinson, A. B. – B. Cantillon – E. Marlier – B. Nolan 2005: Taking forward the EU Social inclusion process. Végleges előtti verzió, 2005. május 31. Luxemburg.
- Atkinson, A. B. – L. Rainwater – T.M. Smeeding 1995: Income distribution in the OECD countries. Social Policy Studies, no.18, Paris: OECD.
- Bradbury, B. – M. Jäntti 2001: Child poverty across the industrialised world: evidence from the Luxembourg Income Study. Vleminckx, K. – T. M. Smeeding eds.: Child well-being, child poverty and child policy in modern nations. Bristol: The Policy Press.
- Brady, D. 2005: Structural theory and relative poverty in rich Western democracies, 1969–2000. LIS Working Paper 407. Syracuse, New York: Maxwell School of Citizenship and Public Affairs Syracuse University. <http://www.lisproject.org/publications/liswps/407.pdf> (Letöltve: 2005. július 12.)
- Chen, W-H. – M. Corak 2005: Child poverty and changes in the child poverty in rich countries since 1990 UNICEF Innocenti Working Paper, 2005–02.
- Dennis, I. – A. C. Guio 2003: Poverty and social exclusion in the EU after Laeken – Part 1. Statistics in focus—population and social conditions, 8/2003. Luxemburg: EUROSTAT.
- Esping-Andersen, G. 1990: The three worlds of welfare capitalism.. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Ferrara M. 1996: The Southern model of welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, vol. 6, no. 1, 17–37. p.
- Förster, M. – M. M. d’Ercole 2005: Income distribution and poverty in OECD countries in the second half of the 1990s. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, no. 22, Paris: OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/48/9/34483698.pdf> (Letöltve: 2005. július 6.)
- Förster, M. – M. Pearson 2002: Income distribution and poverty in the OECD area: trends and driving forces. OECD Economic Studies, no. 34, Paris: OECD.
- Förster, M. – G. Tarcali – M. Till 2002: Income and non-income poverty in Europe: What is the minimum acceptable standard in an enlarged European Union?. Az International Association for Research and Wealth 27. általános konferenciájára készült tanulmány, Djurhamn, Svédország, 2002. augusztus 18–24. www.iaiw.org.
- Kok, W. (2004): Facing the challenge. The Lisbon strategy for growth and employment. Report from the High level Group chaired by Wim Kok, November 2004. http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf
- Oxley, H., T. – T. Dang – M. Förster – M. Pelizzari 2001: Income inequalities and poverty among children and households with children in selected OECD countries: trends and

- determinants. In: Vleminckx, K. – T. M. Smeeding eds.: Child well-being, child poverty and child policy in modern nations. Bristol: The Policy Press, 371–406. p.
- Stewart, K. – J. Micklewright 2001: Child well-being in the EU – and enlargement to the East. Vleminckx, K. – T. M. Smeeding eds.: Child well-being, child poverty and child policy in modern nations. Bristol: The Policy Press, 99–127. p.
- Sutherland, H. eds. 2005: Micro-level analysis of the European social agenda. Euromod Working Paper EM8/05. <http://www.iser.essex.ac.uk/msu/emod/publications/emwp0805.pdf> (Letöltve: 2005. július 6.)
- Tóth, I. – A. Gábos 2005: Income inequality and poverty in the EU: a macro-level comparative analysis. In: Network on social inclusion and income distribution: European Observatory on Social Situation (Final report for the DG EPL of the European Commission), December 2005, 108–146. p.
- UNICEF 2001: A decade of transition. The MONEE project CEE/CIS/Baltics. UNICEF ICDC Monitoring Report, no. 4.
- UNICEF 2005: Child poverty in rich countries, 2005. Report Card, no. 6, Firenze: UNICEF Innocenti Research Centre.
- Vleminckx, K. – T. M. Smeeding eds. 2001: Child well-being, child poverty and child policy in modern nations. Bristol: The Policy Press.